

УДК 338.517(477)

*Л. А. Феняк,
асистент кафедри економіки,
Вінницький національний аграрний університет*

ПОРУШЕННЯ ЦІНОВОГО ПАРИТЕТУ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПОДОЛАННЯ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

*L. Feniak
Assistant of Department of Economics,
Vinnytsia National Agrarian University*

VIOLATION OF PRICE PARITY AND WAYS OF OVERCOMING IT IN THE ECONOMY OF UKRAINE

У статті розглядаються поняття паритету та диспаритету цін. Акцентовано увагу на важливості дотримання співвідношення цін на сільськогосподарську продукцію та продукцію промисловості, що споживається в процесі виробництва сільськогосподарськими товаровиробниками. Визначено наслідки порушення еквівалентності міжгалузевого обміну. Проаналізовані співвідношення рівнів цін на продукцію сільського господарства і промислової продукції в Україні, їх динаміка. Досліджено динаміку індексів цін реалізації продукції сільського господарства, а також індексів витрат на виробництво сільськогосподарської продукції та цін на матеріально-технічні ресурси промислового походження, зокрема. Визначені головні причини диспаритету, а також можливі шляхи його подолання.

The article deals with the concept of parity and price disparity. The emphasis is placed on the importance of keeping the ratio of prices for agricultural products and industrial products consumed in the process of production by agricultural producers. The consequences of violation of the equivalence of intersectional exchange are determined. The correlation of the prices of agricultural products and industrial products in Ukraine, their dynamics is analyzed. The dynamics of indices of prices of agricultural products sales, as well as indices of expenses for agricultural production and prices for material and technical resources of industrial origin, in particular are investigated. The main causes of disparity are identified, as well as possible ways of overcoming it.

Ключові слова: *ціновий паритет, диспаритет, сільськогосподарське виробництво, витрати на виробництво, купівельна спроможність.*

Keywords: *price parity, disparity, agricultural production, production costs, purchasing power.*

Постановка проблеми. Серед ряду проблем, що перешкоджають розвиткові та подальшому реформуванню аграрного сектору України, вагоме місце посідає диспаритет цін. Це означає, що порушуються співвідношення цін на різні товари та послуги та витрат суспільно-необхідної праці на її виробництво. Особливо яскраво ця невідповідність проявляється у «ножицях» цін на сільськогосподарську

продукцію та продукцію промисловості. Диспаритет цін на основні види сільськогосподарської продукції здійснює значний вплив на скорочення прибутку та зменшення рівня рентабельності сільськогосподарських підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемами еквівалентності міжгалузевого обміну та дослідженням наслідків порушення співвідношення цін на сільськогосподарську та промислову продукцію займалися ряд видатних вчених економістів в Україні та за її межами, таких як: Лукінов І.І., Олійник О.В., Пасхавер Б.Й., Саблук П.Т., Шпичак О.М. Невідповідність цін в галузях народного господарства та можливі шляхи її подолання висвітлені в працях Авдєєва М.В., Боднара О.В., Сіренка Н.М. та ін. Питання паритетності обміну між галузями сільського господарства та промисловості є актуальними і сьогодні та потребують подальшого дослідження.

Постановка завдання. Метою даної статті є дослідження динаміки співвідношення цін на сільськогосподарську продукцію та продукцію промислового походження, що споживається сільським господарством, визначення причин та можливих шляхів подолання цінового диспаритету.

Виклад основного матеріалу дослідження.

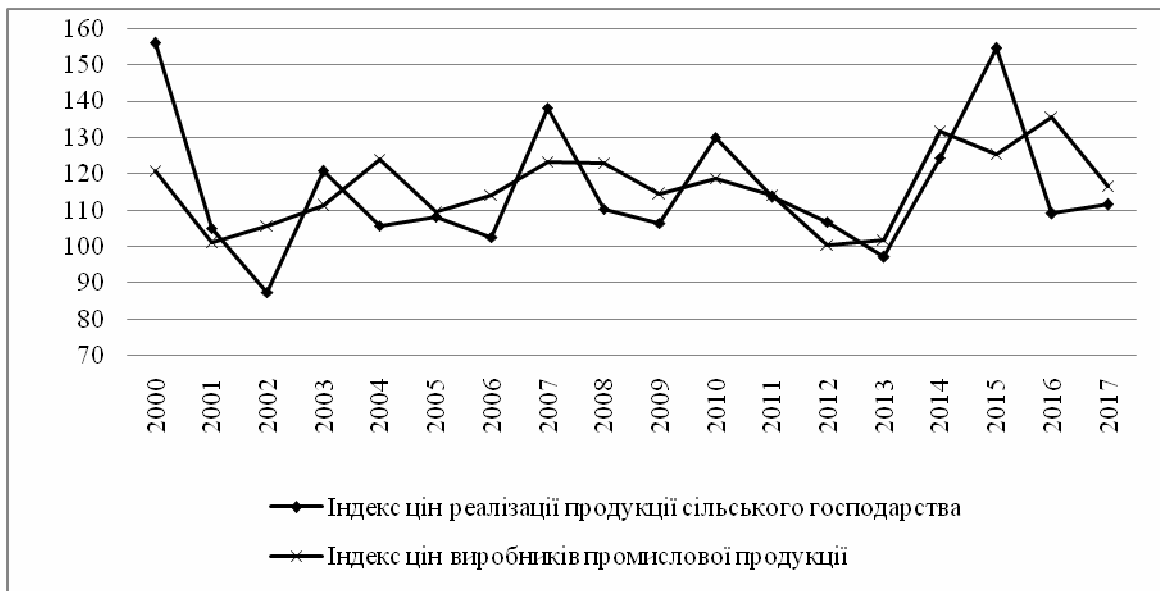
Під ціновим паритетом слід розуміти таке співвідношення між цінами на сільськогосподарську продукцію і використовувани в сільському господарстві промислову продукцію і послуги, при якому купівельна спроможність цін на сільськогосподарську продукцію по відношенню до промислової продукції і послуг збережеться на рівні базисного періоду. Йдеться про те, щоб сільськогосподарський товаровиробник за виручені від реалізації власної продукції засоби мав можливість не лише відтворити використані в процесі виробництва продукції ресурси, але і здійснювати розширене відтворення на рівні базового періоду.

Економісти - аграрники наполегливо стверджують, що саме забезпечення паритетності є основою стабільності розвитку аграрної сфери, підвищення рівня життя населення та збільшення обсягів зовнішньоекономічної діяльності. Вперше поняття паритету було введено в Законі про регулювання сільського господарства 1933 р. в США. В ньому використовувалось поняття «паритетна фермерська ціна», за допомогою якої визначалась купівельна спроможність фермерської продукції в будь-який місяць у порівнянні з базисним періодом. Таким чином, критерієм оцінки паритетного співвідношення є можливість сільськогосподарських товаровиробників придбати таку ж кількість засобів виробництва, послуг та предметів споживання, що і в базисному році. В законі Французької Республіки від 5 серпня 1960 р. №60-808 «Про аграрну політику» в якості однієї з цілей було встановлення паритету між сільським господарством та іншими галузями економіки. [1, с. 60]

Протилежною ціновому паритету категорією за своїм значенням є диспаритет цін. За своєю сутністю, диспаритет – це нерівність, порушення принципу еквівалентності, рівної вигоди у фінансових, економічних взаємовідносинах. Диспаритет – це порушення співвідношень цін на продукцію сільського господарства, яку реалізують її виробники та цін на промислові товари і послуги, які купують сільськогосподарські підприємства для своїх потреб. Диспаритет проявляється у випереджаючому зростанні індексів цін на промислові товари і послуги порівняно з індексом цін на сільськогосподарську продукцію.

Диспаритет цін в Україні був успадкований від планово-директивної економіки. Як свідчать дослідження Шпичака О.М., істотний диспаритет цін на продукцію сільського господарства і цін на продукцію, яка споживається сільським господарством, мав місце на початку 90-х років минулого століття. [2] За останні 15 років темпи диспаритету сповільнилися, проте, в результаті значних його темпів в попередній період сталося величезне зменшення рівня матеріально-технічного забезпечення в сільському господарстві. Це викликало тривалий подальший «ехо-ефект», який відбився на низькій технічній озброєності аграріїв, значне і тривале падіння купівельної спроможності і т.д.

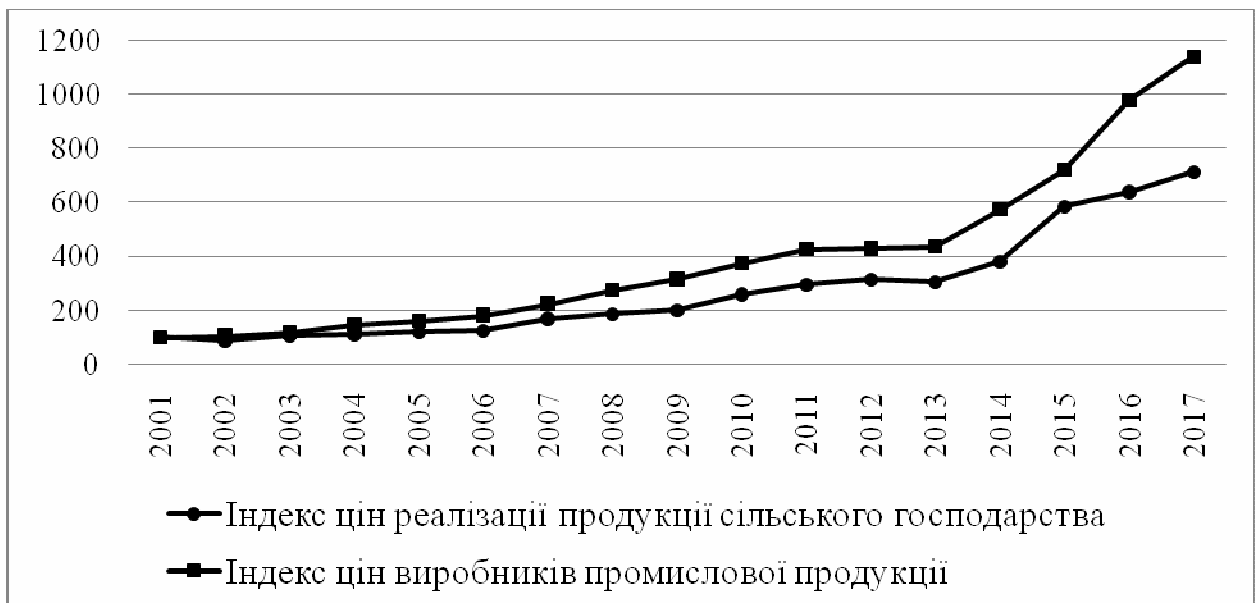
Розглянемо динаміку індексів цін реалізації продукції сільського господарства і виробників промислової продукції в Україні за 2000-2017 рр. на рис.1(за даними Державної служби статистики України).

Рис. 1. Темпи росту рівнів цін на сільськогосподарську та промислову продукцію в Україні (відносно рівня ці попереднього року)

Джерело: Побудовано автором на основі [3]

Темпи зростання цін як на сільськогосподарську продукцію, так і продукцію промислового виробництва досить динамічні. У певні періоди, зокрема, в 2000 р., 2003 р., 2007 р., 2010 р. і 2015 р. зростання рівня цін на продукцію сільського господарства перевищувало зростання цін на промислову продукцію. У інші періоди ціни на промислову продукцію зростали швидшими темпами. У 2002 р. і 2013 р. рівень цін на сільськогосподарську продукцію знизився відносно рівня попередніх років на 12,6% та 2,9% відповідно, тоді як ціни на промислову продукцію вирости на 5,7% у 2002 р., та на 1,7% в 2013 р.

Рис. 2. Порівняння індексів цін реалізації сільськогосподарської та промислової продукції (% , відносно цін 2000 року)

Джерело: Побудовано автором на основі [3]

Загалом, за останні 17 років, ціни на сільськогосподарську продукцію зросли у 7 разів, а ціни на продукцію промисловості – у 11,5 разів (рис. 2). Так, у 2017 році індекси цін на продукцію сільського господарства та промислову продукцію, відносно рівня цін 2001 року, склали 713,9% та 1140,3% відповідно. У динаміці темп зростання цін на промислову продукцію по відношенню до темпів зростання цін на продукцію сільського господарства прискорюється, про що свідчить збільшення відстані між відповідними кривими.

Істотний ціновий диспаритет спостерігається для більшості видів сільськогосподарської продукції. Розглянемо дані, представлені в табл. 1.

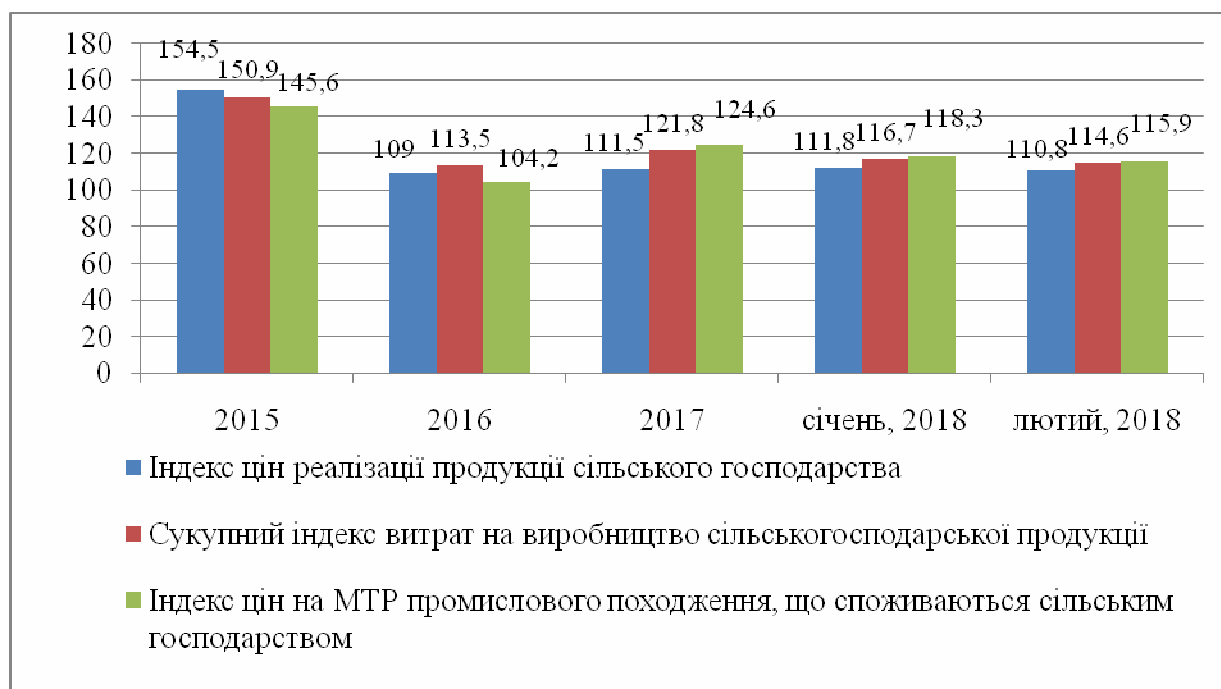
Таблиця 1.
Порівняння цін реалізації продукції сільськогосподарськими і переробними підприємствами в Україні, 2017 р.

Середні ціни реалізованої с/г продукції підприємствами, грн./т		Середні ціни реалізації продукції підприємствами переробної промисловості, грн./т		Частка ціни с/ підприємств у роздрібній ціні, %
Пшениця	5800	Борошно пшеничне	9440	61,4
Насіння олійних культур	9132	Олія соняшникова	34180	27,7
Сільськогоспо-дарські тварини	31838	Яловичина	114300	27,9
Молоко	7234	Молоко пастеризоване	21770	33,2

Джерело: розраховано автором на основі [3]

У 2017 р. середня ціна на пшеницю різного класу складала 5800 грн. за 1 тону. Борошно пшеничне переробні підприємства реалізували за ціною 9440 грн. за 1 тону. Частка виробників пшениці в роздрібній ціні кінцевого продукту складала 61,4%. Виробники олійних культур, продукції тваринництва отримали усього 27-30% роздрібної ціни при 70% витрат на виробництво.

Про співвідношення індексів цін реалізації сільськогосподарської продукції та витрат на її виробництво свідчать дані представлені на рис. 3. У 2015 році темп зростання цін, за якими сільськогосподарські товаровиробники продавали свою продукцію перевищував темп зростання сукупних витрат та витрат на матеріально-технічні ресурси промислового походження, що споживаються сільським господарством, зокрема. Але вже у наступних періодах ситуація значно змінилася і за підсумками 2017 року, в той час як ціни реалізації сільськогосподарської продукції зросли проти рівня цін 2016 року на 11,5%, то сукупні витрати на виробництво цієї ж продукції зросли на 21,8%, в тому числі ціни на МТР промислового походження – на 24,6%. Така динаміка продовжує мати місце й надалі. Випереджаючі темпи зростання витрат на виробництво призводять до зниження рівня рентабельності виробництва сільськогосподарської продукції, зниження прибутків товаровиробників, їхнього рівня життя.

Рис. 3. Порівняння індексів цін реалізації та витрат на виробництво с/г продукції, % (проти рівня попереднього року)

Джерело: Побудовано автором на основі [3]

Існують різні методики дослідження порушення співвідношення цін на продукцію різних галузей народного господарства. Ми погоджуємося з науковим підходом, який припускає, що прояви диспаритету

методично більше обґрунтовано досліджувати через можливості сільськогосподарських товаровиробників придбати одиницю певного виду матеріально технічних ресурсів шляхом натурального обміну на певний вид виробленої ними продукції. Розглянутий підхід, який полягає в порівнянні кількісно цінових змін на дизельне паливо, аміачну селітру з пшеницею і цукром. Порівняння кількості пшениці і цукру, які необхідно продати для придбання енергоресурсів в середньому по Україні впродовж 1990-2015 р. представлені в табл. 2.

Таблиця 2.
Порівняння кількості пшениці і цукру, які потрібно продати для придбання одиниці палива та мінеральних добрив в Україні [4]

Показник	1990	2000	2010	2015	2015 г. к 1990 г., рази
Оптово-відпускні ціни, грн. за 1 тону					
Дизпаливо	145	1873	5928	14970	x
Аміачна селітра	70	420	1560	5718	x
Ціни реалізації сільськогосподарськими підприємствами, грн. за 1 тону					
Пшениця	272	487	1086	2796	x
Цукор	780	1577	5717	9633	x
Кількість продукції, яку необхідно продати для придбання одиниці ресурсів, тонн					
Пшениці					
Дизпаливо	0,53	3,85	5,46	5,35	10,0
Аміачна селітра	0,26	0,86	1,44	2,04	7,9
Цукру					
Дизпаливо	0,19	1,19	1,04	1,55	8,4
Аміачна селітра	0,09	0,27	0,27	0,59	6,6

Представлені розрахунки свідчать про те, що в 1990 р. для придбання 1 т дизпалива сільськогосподарському виробникові необхідно було продати 0,53 т пшениці або 0,19 т цукру. 1 т аміачної селітри була еквівалентна 0,26 т пшениці або 0,09 цукру. У 2015 р. проти 1990 р. сільськогосподарським товаровиробникам необхідно було продати в 10 разів більше пшениці для придбання 1 тону дизельного палива і в 8,4 рази більше цукру. Для придбання аміачної селітри ці показники є дещо меншими, зокрема 7,9 і 6,6 рази. Як вже відзначалося, останніми роками спостерігається уповільнення темпів наростання диспаритету цін на сільськогосподарську продукцію і продукцію, яка споживається сільським господарством.

Головними причинами існування диспаритету цін в Україні можна вважати:

1. Непропорційність розвитку окремих галузей і сфер економіки, а також оновлення їх виробничого потенціалу окремих галузей і сфер економіки і їх підприємств.
2. Недоліки в антимонопольному законодавстві і неефективна робота Антимонопольного комітету України.
3. Істотні масштаби тіньової економічної діяльності в усіх галузях і сферах цієї діяльності.
4. Наявність великої кількості посередників в маркетинговому ланцюжку просування продукції від виробника до кінцевого споживача.

Проблему диспаритету неможливо розв'язати без державної підтримки сільського господарства, враховуючи низьку купівельну спроможність переважної більшості населення.

Основними заходами, спрямованими на подолання цінового диспаритету, на нашу думку, є удосконалення законодавчої бази регулювання біржового ринку, підвищення рівня контролю за якістю продукції, підвищення рівня контролю, за дотриманням законодавства в частині утримання цін на товари сільськогосподарського виробництва, які забезпечують продовольчу безпеку країни, регулювання цін на паливно-мастильні матеріали для виробників сільськогосподарської продукції.

Істотним, на шляху подолання цінового диспаритету, являється укрупнення виробництва шляхом утворення кооперативів. До того ж зменшення кількості посередників під час руху продукції від виробника до кінцевого споживача приведе до згладжування цін, а також скорочення каналів реалізації сільськогосподарської продукції.

Висновки.

Виробники сільськогосподарської продукції до сьогодні відчувають наслідки 90-х років ХХ століття, коли значних розмірів мав ціновий диспаритет. Співвідношення темпів зростання цін на продукцію сільського господарства та промислової продукції, що споживається сільськогосподарськими товаровиробниками на сучасному етапі не є розумними, але еквівалентності обміну не досягнуто. Диспаритет

цін зумовлює зниження рівня рентабельності виробництва сільськогосподарських товаровиробників, зменшує стимули до інвестування в аграрну сферу економіки, знижує рівень життя сільського населення. Проблему цінового диспаритету необхідно розв'язувати шляхом державної підтримки сільськогосподарських виробників через регулювання цін матеріально-технічні ресурси промислового походження, що використовуються виробниками сільськогосподарської продукції.

Література.

1. Авдеев М.В. Методические подходы к определению ценового диспаритета в аграрном секторе экономики / М.В. Авдеев // Образование, наука и производство. – 2014. - №4. – С. 59-62. – Режим доступа: <http://www.sci-education.ru>

2. Система організаційно-економічних механізмів функціонування основних агропродовольчих підкомплексів рослинництва України / О.М. Шпичак, О.В. Боднар, І.В. Кобута та ін.; за ред. О.М. Шпичака. – К.: ЗАТ «Нічлава». – 2009. – 406 с.

3. Державна служба статистики [Електронний ресурс]: [Веб-сайт].- Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

4. Боднар О.В. Методичні підходи дослідження диспаритету цін на сільськогосподарську продукцію / О.В. Боднар//Причорноморські економічні студії. – 2017. – Випуск 16. – С. 32-36.

References.

1. Avdeev M.V., (2014), “Methodical approaches to determining price disparity in the agricultural sector of the economy”, *Obrazovanie, nauka i proizvodstvo*, vol. 4, pp. 59-62, [Online], available at: <http://www.sci-education.ru>.

2. Shpychak O.M., Bodnar O.V., Cobuta I.V. (2009), *Systema organizaciyno-economichnyh mehanizmv funkcionuvannya osnovnyh agroprodovolchyh pidcomplexiv Ukrainy* [The system of organizational and economic mechanisms of functioning of the main agro-food subcomplexes of crop production in Ukraine], “Nichlava”, Kyiv, Ukraine, p. 406.

5. State Statistic Service of Ukraine, [Online], available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

6. Bodnar O.V., (2017), “Methodological approaches to the study of price disparity for agricultural products”, *Prychornomorski ekonomichni studii*, vol.16, pp. 32-36.

Стаття надійшла до редакції 20.05.2018 р.